

РЕЦЕНЗІЯ

на дисертаційну роботу Лубчук Олени Дмитрівни
на тему: «Охорона прав інтелектуальної
власності на кінематографічний твір»,
представлену на здобуття ступеня
доктора філософії зі спеціальності 081 «Право»

Актуальність дисертаційної роботи. До останнього покоління невід'ємних основоположних прав людини сьогодні відносять право інтелектуальної власності. Ілюстрацією важливості цього права для сучасного суспільства є комплекс міжнародних та національних правових актів, спрямованих на формування юридичного механізму його забезпечення. Серед міжнародних документів, що фактично формують універсальні стандарти стосовно права інтелектуальної власності варто відзначити Паризьку Конвенцію, Бернську Конвенцію, Угоду про торговельні аспекти прав інтелектуальної власності, прийняту Світовою організацією торгівлі та інші. Отримавши статус кандидата на вступ до Європейського Союзу Україна постала перед необхідністю повної адаптації вітчизняного законодавства до правових стандартів ЄС, зокрема щодо захисту права інтелектуальної власності. Коло об'єктів інтелектуальної власності доволі широке. Чи не найбільш масового поширення у плані їх глобального використання нині набули продукти кінематографу. Тому тема наукового дослідження Олени Лубчук, присвячена проблематиці охорони прав інтелектуальної власності на кінематографічний твір, має актуальне наукове та практичне значення.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертацію виконано на кафедрі інтелектуальної власності, інформаційного та корпоративного права юридичного факультету Львівського національного університету імені Івана Франка. Тема наукової роботи відповідає темам, над якими працює кафедра: «Новелізація законодавства України у сфері інтелектуальної власності та його гармонізація з правом Європейського Союзу»

(2019 – 2021 рр.), «Національні та світові стандарти правової охорони інтелектуальних, інформаційних та корпоративних прав (2022 – 2024 рр.).

Наукова новизна роботи. Дисертація є одним із перших в Україні комплексних досліджень охорони прав інтелектуальної власності на кінематографічний твір. О. Лубчук висунуто й обґрунтовано низку наукових положень, що містять елементи *новизни*.

Запропоновано визначати кінематографічний твір як аудіовізуальний твір, зафіксований на певному матеріальному носії чи в електронній формі, який складається із серії послідовно змінюваних кадрів, сприйняття яких є можливим виключно за допомогою технічних засобів, створений на кіностудії за участі колективу творчих осіб та виробничо-технічного персоналу, цілісність якого проявляється у єдності його складових (об'єктів авторського права, суміжних прав, результатів організаційної й технічної діяльності) та гармонійному поєднанні особливостей різних систем мистецтв (традиційних, техногенних, екранних).

Ознаки кінематографічного твору розмежовано на три умовні групи: 1) ознаки, які характеризують кінематографічний твір як об'єкт авторського права (творчий характер (оригінальність) та об'єктивна форму вираження кінематографічного твору); 2) ознаки, які вказують на приналежність кінематографічного твору до категорії аудіовізуальних творів (наявність серії зафіксованих та пов'язаних між собою кадрів (зображень), наявність візуального ефекту руху, використання відповідних технічних засобів, призначення для зорового та слухового сприйняття, комплексний та колективний характер створення, синтетичність); 3) ознаки, які уможливають виокремлення кінематографічного твору з-поміж інших об'єктів авторського права, зокрема, інших видів аудіовізуальних творів (специфічний суб'єктний склад учасників процесу створення кінематографічного твору (створюється на кіностудії як наслідок спільних зусиль творчих працівників і виробничо-технічного персоналу) та його цілісність, яка проявляється у єдності складових кінематографічного твору та гармонійному поєднанні в ньому елементів різних систем мистецтв).

Автором доведено доцільність відмови від концепції закритого переліку авторів аудіовізуального твору. Запропоновано доповнити ч. 1 ст. 17 Закону України «Про авторське право і суміжні права» положенням, згідно з яким фізична особа, яка виконує іншу, ніж наведені у цій частині статті, авторську функцію, може претендувати на визнання її автором аудіовізуального твору за умови здійснення нею індивідуального творчого внеску в його створення, підтвердженого відповідними доказами.

Аргументовано позицію, що передумовою створення кінематографічного твору слугує укладення договорів про створення за замовленням та використання, або ж передачу (якщо йдеться про вже існуючі твори) майнових прав інтелектуальної власності на об'єкти-елементи кінематографічного твору. У зв'язку з цим запропоновано внести зміни до ч. 2 ст. 17 Закону України «Про авторське право і суміжні права», виклавши її у такій редакції: «Якщо інше не передбачено у договорі про створення за замовленням та використання твору або передачу майнових прав інтелектуальної власності на вже існуючий твір, автори, які зробили або зобов'язалися зробити внесок у створення аудіовізуального твору, передають продюсеру аудіовізуального твору, чи організації, що здійснює його виробництво, право на відтворення, публічне сповіщення, публічний показ, публічну демонстрацію, субтитрування, дублювання його тексту й розповсюдження у складі аудіовізуального твору як цілого. За автором музичного твору, спеціально створеного для аудіовізуального твору, зберігаються майнові права на публічне виконання такого музичного твору окремо від аудіовізуального твору в цілому».

Уваги заслуговують запропоновані новації до п. 1 ч. 1 ст. 14 Закону України «Про авторське право і суміжні права» в частині розмежування таких особистих немайнових прав автора, як: «право визнаватись автором твору та захищати своє авторство у випадку його порушення, оспорювання або невизнання» та «право вимагати зазначення належним чином свого імені на творі, його примірниках і за будь-якого публічного використання твору, якщо це практично можливо».

За результатами дисертаційного дослідження *удосконалено*: положення про правовий статус продюсера кінематографічного твору через виокремлення ключових напрямків його діяльності; положення про правовий статус кіностудії; положення про обґрунтованість виокремлення сценарних, постановочних, договорів художнього замовлення та інших застосовуваних в кінематографічній сфері договорів: положення про доцільність доповнення переліку особистих немайнових прав авторів, закріпленого у ст. 438 ЦК України та ст. 14 Закону України «Про авторське право і суміжні права», таким правом, як право на оприлюднення твору; науковий підхід, за яким приналежність кінематографічного твору до складних об'єктів авторського права впливає на особливості прояву плагіату у вказаній сфері відносин.

У дисертації *отримали подальший розвиток*: наукові погляди щодо розуміння правової природи кінематографічного твору як складного об'єкта авторського права; науковий підхід щодо трактування цілісності як однієї із характерних ознак кінематографічного твору, яка полягає не лише у єдності його складових, але й гармонійному поєднанні особливостей різних систем мистецтв; положення про специфіку правового режиму кінематографічного твору; науковий підхід, згідно з яким ключовим критерієм охороноздатності кінематографічного твору є його самостійна образна система, специфіка якої зумовлена синтетичною природою кінематографії як жанру мистецтва й становить виняткове поєднання зображення, слова та музики; положення про доцільність застосування позитивного міжнародного досвіду у сфері протидії порушенням прав інтелектуальної власності на кінематографічний твір в Україні в частині відмежування дій по обходу технічних засобів захисту авторського права від дій по виготовленню, імпорту та розповсюдженню пристроїв для здійснення такого обходу.

Практична значущість роботи. Дисертаційне дослідження має теоретико-прикладний характер, а його висновки та пропозиції можуть бути використані у: науково-дослідницькій діяльності – для подальшого вивчення та наукового аналізу охорони прав інтелектуальної власності у сфері кінематографії;

правотворчості – для удосконалення законодавства шляхом внесення відповідних змін та доповнень у Цивільний кодекс України, Закон України «Про авторське право і суміжні права», Закон України «Про кінематографію» в частині вдосконалення понятійно-термінологічного апарату інституту авторського права, та норм, присвячених охороні авторських прав на кінематографічний твір; правозастосовній діяльності – для удосконалення судової практики у сфері інтелектуальної власності; навчальному процесі закладів вищої освіти – під час підготовки навчальних програм, посібників та підручників, а також проведення лекційних та практичних занять з дисциплін: «Інтелектуальна власність», «Авторське право», «Правова охорона інтелектуальної власності», «Інтелектуальна власність в цифровому середовищі», «Судовий захист прав інтелектуальної власності».

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій.

Аналіз анотації й тексту дисертації та публікацій Олени Лубчук дають підстави зробити висновок про наукову обґрунтованість і достовірність результатів, отриманих у ході дисертаційного дослідження.

Усі наукові положення, висновки і рекомендації, які сформульовані у дисертації, достатньою мірою обґрунтовані та відповідають меті й завданням роботи.

Методологічну основу дисертаційного дослідження утворюють загальнонаукові та спеціальні методи наукового пізнання. *Герменевтико-правовий метод* застосовувався у процесі тлумачення правових норм, що регулюють охорону й захист прав інтелектуальної власності на кінематографічний твір (підрозділи 1.1–1.3, 2.1–2.4, 3.1–3.3). *Історико-правовий метод* використано при дослідженні процесу становлення правового регулювання охорони прав інтелектуальної власності на кінематографічний твір, а також встановленні генези наукових поглядів щодо охорони й захисту прав інтелектуальної власності у сфері кінематографії (підрозділи 1.1, 1.2, 3.1, 3.2). *Методи аналізу та синтезу* сприяли розкриттю особливостей правової природи кінематографічного твору як складного об'єкта авторського права, уможливили

визначення складових елементів кінотвору (підрозділ 1.3). За допомогою *формально-логічного методу* сформульовано авторські визначення та вдосконалено існуючий понятійно-категоріальний апарат охорони прав інтелектуальної власності на кінематографічний твір (підрозділи 1.3, 2.1, 2.3). За допомогою *методу порівняльно-правового аналізу* виявлено ключові спільні й відмінні ознаки охорони прав інтелектуальної власності на кінотвір в Україні й зарубіжних країнах; співставлено правові підходи щодо визначення правового статусу суб'єктів прав інтелектуальної власності на кінематографічний твір та правового режиму його використання з метою виявлення переваг й недоліків відповідних підходів й окреслення перспектив удосконалення національного законодавства у вказаній сфері відносин (підрозділи 1.1, 2.1, 3.1). *Метод узагальнення* дозволив визначити загальні закономірності становлення охорони прав інтелектуальної власності на кінематографічний твір в Україні, окреслити проблеми цивільно-правових відносин, які виникають у зв'язку з реалізацією, охороною й захистом авторських прав у кінематографічній сфері (підрозділи 1.2, 2.2–2.4, 3.2). *Метод моделювання* надав змогу розробити низку рекомендацій щодо вдосконалення механізму правового регулювання вказаної сфери відносин в Україні (підрозділи 2.1–2.4, 3.1).

Характеристика основних положень роботи. У трьох частинах дисертаційної роботи комплексно досліджено ключові теоретико-прикладні аспекти охорони прав інтелектуальної власності на кінематографічний твір в Україні на основі аналізу доктринальних напрацювань, відповідних положень національного законодавства й міжнародного досвіду та розроблено пропозиції щодо удосконалення правового регулювання вказаної сфери відносин. Зокрема:

- у розділі першому проаналізовано ключові законодавчі й доктринальні положення, що стосуються охорони прав інтелектуальної власності на кінематографічний твір, та виявлено найбільш актуальні напрямки наукового дослідження;
- у другому розділі розглянуто основні концепції визначення авторства кінематографічного твору, які застосовуються у країнах романо-германської та

англо-американської правових систем;

- у розділі третьому «Захист прав інтелектуальної власності на кінематографічний твір» розглянуто основні види порушень прав інтелектуальної власності у кінематографічній сфері та способи захисту цих прав.

Анотація дисертації ідентична її основному змісту та адекватно відображає основні положення дослідження.

Повнота викладення матеріалів дисертації у роботах, які опубліковані автором. Основні положення і висновки дисертації викладено у 21 науковій публікації, серед яких: 5 наукових статей у фахових виданнях України, 2 статті в іноземних фахових виданнях та 14 тез доповідей на науково-практичних конференціях та науковому семінарі.

Дані про відсутність текстових запозичень та порушення академічної доброчесності. При детальному розгляді дисертаційної роботи Олени Лубчук порушень академічної доброчесності (академічного плагіату, самоплагіату, фальсифікації та фабрикації) не виявлено.

Зауваження щодо змісту та оформлення дисертації. Позитивно оцінюючи здобутки дисертанта, вважаю за необхідне звернути увагу на окремі дискусійні положення роботи:

1. На рівні правової доктрини має місце дискусія стосовно співвідношення змісту понять «охорона права власності» та «захист права власності». Наприклад, є позиція, що охорона – це система нормотворчих та правозастосовних засобів забезпечення власності, а захист – це відновлення порушеного права. Тому, видається, більш детальної аргументації потребує позиція дисертантки щодо акцентування у роботі саме на захисті права власності на кінематографічний твір.
2. У роботі чимало конструктивних пропозицій стосовно удосконалення законодавства України щодо інтелектуальної власності. Було би позитивним у практичному плані, якщо б запропоновані законодавчі новації були цілісно оформлені та скеровані до наділених правотворчими

повноваженнями інституцій нашої держави,.

Загалом, висловлені зауваження не ставлять під сумнів отримані наукові результати та можуть бути виправлені у подальших наукових дослідженнях Олени Лубчук.

Загальний висновок. Представлена дисертаційна робота є завершеною; сформульовані у ній положення, результати та висновки становлять наукову й практичну цінність.

Наукове дослідження Лубчук Олени Дмитрівни на тему: «Охорона прав інтелектуальної власності на кінематографічний твір» за актуальністю, змістом, повнотою викладу її результатів у публікаціях здобувача, обсягом і якістю оформлення відповідає спеціальності 081 «Право» та вимогам до оформлення дисертації, затвердженим Наказом Міністерства освіти і науки України від 12.01.2017 № 40 (із змінами, внесеними згідно з Наказом Міністерства освіти і науки України № 759 від 31.05.2019) та «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії» (Постанова Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44), а її автор, Лубчук Олена Дмитрівна, заслуговує на присудження ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 «Право».

Рецензент:

доктор юридичних наук, професор,
завідувач кафедри теорії та філософії права
Львівського національного університету
імені Івана Франка

Віталій КОСОВИЧ